

Nu beter registeren en volgen met de
Sociale Competentie Observatielijst

Systematischer, concreter en doelgerichter werken aan sociale competentie

door Froukje Joosten
medewerker Ontwikkeling en Onderzoek van
het Pedologisch Instituut van de CED-Groep

De Sociale Observatielijst (SCOL) is een nieuw instrument om de sociale competentie van leerlingen op de basisschool te registreren om te volgen. De SCOL is ontwikkeld door het Pedologisch Instituut van de CED-Groep in samenwerking met vijf Rotterdamse basisscholen in het Kleinschalig Experiment Onderwijs en Sociale Competentie (KEOS). De SCOL bestaat uit een computerprogramma en een handleiding. Het computerprogramma zorgt voor een overzichtelijke presentatie van de observatiegegevens: per leerling, per groep of voor alle leerlingen. De handleiding geeft aanwijzingen om de resultaten van de leerlingen te interpreteren en tevens suggesties voor het onderwijs aan leerlingen die op bepaalde onderdelen laag scoren.

Sociale competentie wordt in toenemende mate beschouwd als basisvaardigheid waaraan met planmatig wil werken. In het KEOS-project is de afgelopen vier jaar hard gewerkt om inhoud te geven aan het onderwijs is sociale competentie. De eerste resultaten van deze inspanningen komen nu ook beschikbaar voor andere scholen. Zo is er een *begeleidingsdraaiboek* gemaakt om scholen te ondersteunen bij het ontwikkelen van beleid op dit gebied. Er is ook een *onderwijsmethode* voor sociale competentie in de maak.

Bovendien is er een *instrument* ontwikkeld, de SCOL, waarmee scholen de sociale competentie van hun leerlingen in kaart kunnen brengen. Met de SCOL kunnen scholen vaststellen of hun leerlingen van het geboden onderwijs profiteren en welke onderwerpen extra aandacht nodig hebben.

Adequaat functioneren

Sociale competentie wordt wel omschreven als 'sociaal en emotioneel adequaat functioneren'. Een sociaal competentie persoon ondergaat invloed van én oefent tegelijkertijd zelf invloed uit op zijn omgeving. Als het goed is, zijn beide aspecten met elkaar in evenwicht. Om sociaal competent te kunnen zijn, heeft iemand sociale kennis, sociale vaardigheden en een bepaalde houding nodig. Of iemand sociaal competent is, leiden we af uit zijn

gedrag in verschillende situaties. Daarom is het sociaal competente gedrag het uitgangspunt voor de SCOL. Op basis van de kerndoelen, de wetenschappelijke literatuur en in overleg met de KEOS-scholen is het begrip sociale competentie uitgewerkt in acht categorieën van sociaal competent gedrag die leerlingen op de basisschool zouden moeten beheersen. Elke categorie is uitgewerkt in drie à vier vragen. In totaal bestaat de lijst uit 26 vragen. Alle vragen gaan over concreet gedrag dat observeerbaar is in de dagelijkse onderwijspraktijk. De vragen zijn in positieve termen gesteld, we willen immers sociale competentie en geen probleemgedrag.

De acht categorieën van sociaal competent gedrag
<i>Ervaringen delen</i>
<i>Aardig doen</i>
<i>Samen spelen en werken</i>
<i>Een taak uitvoeren</i>
<i>Jezelf presenteren</i>
<i>Een keuze maken</i>
<i>Opkomen voor jezelf</i>
<i>Omgaan met ruzie</i>

Tien minuten

De SCOL wordt tweemaal per jaar afgenomen. De groepsleerkracht vult de lijst in. Per leerling kost dit ongeveer tien minuten. Dit kan naar keuze direct in de computer of met de pen op een scoreformulier (de gegevens moeten dan later in de computer worden ingevoerd). De SCOL vraagt de leerkracht te beoordelen hoe vaak de leerling zich in verschillende situaties sociaal competent gedraagt in vergelijking tot leeftijdgenoten. De leerkrachten baseren dit oordeel op twee bronnen van informatie. Ze kennen de leerling, dus ze weten hoe sociaal competent deze zich in verschillende situaties gedraagt - dat is de eerste bron. Daarnaast observeren de leerkrachten de leerling aan de hand van de vragen van de SCOL - dat is de tweede bron. Deze observatie is bedoeld om het globale beeld dat de leerkracht van de leerling heeft, te toetsen aan een bewuste en gerichte observatie.

Resultaten

Met het softwareprogramma kunne overzichten op school-, groeps- en leerlingniveau gemaakt worden. Alle overzichten kunnen op het scherm bekeken en geprint worden. Een groepsoverzicht laat per groep de gemiddelde score van elke leerling per categorie zien. De leerlingen staan op volgorde van hun gemiddelde score gerangschikt, zodat in één oogopslag duidelijk is wie (te) laag scoren. In deze overzichten staat ook de vorige gemiddelde score van de leerling. Zo blijkt meteen of deze voor- of achteruit is gegaan.

Op leerlingniveau is er een overzicht van de scores van de leerling gerangschikt per categorie. Daarbij wordt aangegeven of de leerling op de categorie volgens de gebruikte normen voldoende of onvoldoende scoort.

Op schoolniveau worden de gemiddelde scores van de jaargroepen op de acht categorieën weergegeven. Deze resultaten zijn interessant voor het schoolbeleid. Een lage score van alle leerlingen op *Omgaan met ruzie*, zou bijvoorbeeld aanleiding kunnen zijn om het schoolbeleid rond conflicten onder de loep te nemen.

Gebruik

Door de SCOL te gebruiken, concretiseren de leerkrachten hun oordeel over de sociale competentie van hun leerlingen. Dat maakt het gemakkelijker om aanknopingspunten te vinden om te werken aan verbetering. Als een groep bijvoorbeeld veel leerlingen heeft met een lage score op *aardig doen*, staan er in de handleiding suggesties om in de groep extra aandacht te besteden aan deze categorie.

Deze suggesties zijn ook bruikbaar voor één of enkele leerlingen. Omdat de SCOL steeds dezelfde categorieën van sociale competentie in kaart brengt, worden veranderingen in de sociale competentie van de leerlingen door de tijd heen zichtbaar. Als er gericht onderwijs over een bepaalde categorie is aangeboden, zullen de resultaten van de leerlingen op die categorie verbeteren. Leerkrachten kunnen hun oordeel over dezelfde leerling met elkaar vergelijken. Tenslotte leveren de resultaten van de leerlingen op de SCOL ook agendapunten voor de groeps- en leerlingbesprekingen. Op die manier

wordt het onderwijs in sociale competentie systematischer, concreter, doelgerichter en evalueerbaar, kortom: planmatiger.

Een onderdeel uit de vragenlijst

	nooit	zelden	soms	geregeld	vaak
<i>Deze leerling:</i>					
1. houdt zich aan een afspraak.	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
2. biedt excuses aan als hij/zij onaardig heeft gedaan tegen een ander.	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
3. luistert bij een ruzie naar de ander.	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
4. neemt gemakkelijk een beslissing.	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
5. praat erover wanneer hem/haar iets naars is overkomen.	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
6. maakt een taak af.	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
7. houdt rekening met de gevoeligheden van een ander.	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
8. vertel uit zichzelf iets in de groep.	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
9. maakt een grapje.	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

De Rotterdamse scholen die meewerkten aan de ontwikkeling van de SCOL zijn De Hoeksteen, Elout van Soeterwoude, Talma, De Provenier en De Vliedberg.

Literatuur

Hoogenkamp, M., F. Joosten & K. van Voorst van Beest (red.) (2001). *Sociale competentie: een vak apart*. Leuven/Leusden: Acco.

Ten Dam, G. & M. Volman (1999). *Scholen voor sociale competentie: Een pedagogisch-didactische benadering*. Lisse: Swets & Zeitlinger.

CED-Groep
Postbus 8639
3009 AP Rotterdam
tel: 010 4071599
fax: 010 4202227
www.cedgroep.nl
info@cedgroep.nl

Dit is een uitgave van: Kennisteam sociaal emotionele ontwikkeling
Meer informatie bij het secretariaat van het Pedologisch Instituut: 010 4071519

september 2003